

LINGVOLUTUROLOGIYA HÁM PÁNLER ARASINDAĞI INTEGRACIYA

Jurakulova Hulkar

Nawayi mámlekетlik pedagogika instituti
ózbek tili hám ádebiyati fakulteti
qaraqalpaq tili hám ádebiyati jónelisi
studenti

jurakulovahulkar@gmail.com

Annotaciya: *Til, mádeniyat, málím bir millettiń óz-ara munasábeti, baylamısı siyaqli táreplerin úyrenetuǵın pánler ortasındaǵı másele esaplanadı. Usı máseleniń sheshimin filosofiya hám sociologiya, etnolingvistika hám lingvokulturologiyaǵa shekemgi bolǵan bir neshe pánlerge tiykarlangan jaǵdayda sheshiw mümkin. Lingvokulturologiya mádeniyat bilimi hám filologiya menen kesilisken noqatda qáliplesken taraw bolıp tabiladi. Kórkem ádebiyattıń tiykarǵı materialı bolǵan tilden paydalaniw procesi de milliy tildiń lingvokulturologiyaliq tárepleri analizin talap etedi.*

Gilt so‘zler: *til, milliy mádeniyat, lingvokulturologiyaliq birlikler, pánler menen baylanis, til bilimi, filologiya, sociolinguistics, etnopsycholinguistics, folklor, ádebiyat.*

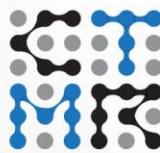
Annotation : *The study of aspects such as language, culture, interaction and communication of a certain nation is an interdisciplinary issue. The solution to this problem can be solved based on several disciplines, including philosophy and sociology, ethnolinguistics and linguocultural studies. Linguistics is a field formed at the intersection of cultural studies and linguistics. The process of using the language, which is the main material of the literary literature, also requires the analysis of the linguistic and cultural aspects of the national language.*

Key words: *language, national culture, linguistic and cultural units, communication with people, linguistics, philology, sociolinguistics, ethnopsycholinguistics, folklore, literature.*

Аннотация; *Изучение таких аспектов, как язык, культура, взаимодействие и общение определенного народа, является междисциплинарной проблемой. Решение этой проблемы может быть решено на основе нескольких дисциплин, в том числе философии и социологии, этнолингвистики и лингвокультурологии. Языкознание – область, образовавшаяся на стыке культурологии и лингвистики. Процесс использования языка, являющегося основным материалом литературной литературы, также требует анализа лингвокультурных аспектов национального языка.*

Ключевые слова: *язык, национальная культура, лингвокультурные единицы, общение с народом, языкознание, филология, социолингвистика, этнопсихолингвистика, фольклор, литература.*

“Lingvokulturologiya” páni - tildiń qurılısına tiyisli hádiyseler menen ilimiý tiykarda tanıstırıw, joqarı maman qánige boliwı ushin tiykar payda etiwdə tiykarǵı áhmiyetke iye pánlerdiń biri esaplanadı. Lingvokulturologiyaniń predmeti-mádeniyatta, obrazlı, metaforalıq mánis payda etken hám nátiyjeleri insan sanasında ulıwmalastırılıp mif, ańız, folklor hám diniy diskurslarda, poetikalıq hám prozalıq kórkem tekstlerde, frazeologizmlerde, metaforalarda da sáwlelenetuǵın til birlikler esaplanadı. Hár bir xalıqtıń tili onıń ádebiyatında kórinetuǵın boladı. Sol tilde

jaratılğan shıgarmalarda xalıq táriyxı, mentaliteti, mádeniyatı hákis etpey qalmaydı. Áne sol ayraqshılıqlar óz gezeginde lingvokulturologiyalıq analizdi talap etedi. Bul usı pán haqqında túsınik hám maǵlıwmatlar iyelew zárúr ekenligin talap etedi.

Lingvokulturologiya til bilimi górezsiz jónelisi sipatında XX asrdıń 90-jıllarında payda boldı. “Lengvokulturologiya” (latın. lingua “til”; cultus “hurmat qilish, ta’zim qilish”; grek. “ilm, fan”) termini V.N.Teliya basshılıǵında Moskva frazeologiyalıq mektebi (Yu.S.Stepanov, A.D.Arutyunova, V.V.Vorobyev, V.Shaklein, V.A.Maslova tárepinen alıp barılǵan izlenisler menen baylanışlı tárizde payda bolǵan.

Lingvokulturologiya etnolingvistika hám sociolingvistika menen bekkem baylanısdı bolıp tabıladı. Xalıqlardıń etnikalıq ayraqsha bolǵan tárepleri, misali, túrlı jaǵdaylarda insanlar qanday isleydi, qanday dem aladı, qanday sálemlesedi, qanday awqatlanıwı, qanday sóylesiwi hám t.b. hár xalıqta hám orında hár túrlı boladı.

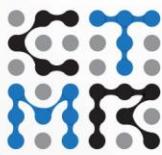
Til - jámiyetlik qubılıs bolǵanlıqtan, qaraqalpaq tili táriyxi pání birinshi gezekte jámiyetlik pánler - xalqımızdıń puqaralıq táriyxı, onıń ádebiyatı, etnografiyası, kórkem óneri ham taǵı basqa da ilim tarawları menen ajıralmas bekkem baylanısta úyreniwdi talap etedi.[1]

Túrlı xalıqlardıń folklor tábiyat kórinisi de túrlishe boladı. Jáne bul sol xalıqlargá tán etnografizmelerde sáwleleñedi. Sebebi málım bir xalıqtıń geografiyası, klimatı hám h.t.b. lardan kelip shıgıp ta dástúrler, úrp-ádet hám máresimler de qáliplesedi.

Sociolingvistika filologiyani, tildi jáne onıń ámeldegi bolǵan social shárayatlar menen baylanıslılıǵıń úyrenetuǵıń tarawı bolıp tabıladı. Málım tilden paydalanıp atırǵan kisiler jámiyeti, til iyeleriniń jası, social poziciyası, mádeniyat hám bilim dárejesi, jasaw ornı arasındaǵı ayırmashılıqları, sonıń menen birge, olardıń baylanıs jaǵdayına baylanıslı sóylew mádeniyatındaǵı ayırmashılıqlar túsiniledi. Sol sebepli lingvokulturologiya bul tarawlar menen baylanıslı.

Til-mádeniyat aynası bolıp, ol jaǵdayda insan hám ol jasap turǵan mákan, onıń jasaw sharayatları hám xalıqtıń social tárepleri, mentaliteti, milliy xarakteri, turmis tárizi, dástúrleri, úrp-ádetleri, etikası, qádiriyatlar jiyındısı hám dúnýaǵa kóz qarası da sáwleleñedi. Til leksika, grammatika, sóz dizbekleri, naqıl hám maqallar, folklor, kórkem hám ilimiý ádebiyat, awızsha hám jazba sóylewde mádeniy qádiriyatlardı saqlap keledi. Jazba dereklerdi, ásirese, kórkem ádebiyattı analiz qılıwda dóretpe qaysı xalıq tilinde jaratılǵan bolsa, sol xalıqqa tán lingvokulturologiyalıq tárepler, álbette, sáwleleñedi. Bunda sol lingvomádeniy birliklerdiń mánisin analiz qılıw kerek boladı.

Hárqanday til hám mádeniyatınıń ayraqsha qásietleri eń dáslep sol xalıq wákilleri tárepinen jaratılǵan shıgarmalarda óz izin qaldırıdı. Sonıń ushın kórkem

tekstlerdi lingvokulturologiyalıq analiz qılıw, qollanǵan lingvomádeniy birliklerdiń ayriqsha qásiyetlerin úyreniw zárúrli áhmiyetke iye bolıp, sol tarawdını rawajlanıwın támiyinlewge xızmet etedi. Sonıń menen birge, jaslarda babalarımızdıń úrp-ádetleri, milliy qádiriyatlardıń mánisin biliw, qádirinejetiwi hám ózlestiriwdi qáliplestiredi. Bul bolsa insan ózligi hám ruwxıylığını rawajlanıwında nátiyjeli hám tásirli qural esaplanadı.

Paydalanylǵan ádebiyatlar:

1. Abdinazimov Sh. “Qaraqalpaq tili tariyxi ”. “Sano standart baspası”. Tashkent– 2018-j.
2. Abdinazimov Sh. Lingvistikaliq taliymat tariyxi. Sabaqlıq. Nókis–Bilim. 2018-j.
3. Abdinazimov Sh, Tolibayev X. Lingvokulturologiya. Oqıw qollanba. Nókis. Qaraqalpaqistan–2020-j.